

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Casella postale) Videm 186.
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Leto XII. — Štev. 2 (232)

UDINE, 1. - 15. FEBRUARJA 1961

Izhaja vsakih 15 dni

Kako smo in kaj naj napravimo?

zidor Predan je napravil dobro delo, da je napisal obširno razpravo o gospodarskem položaju v Beneški Sloveniji za Jadranski koledar, ki izhaja v Trstu. S tem so Slovenci izven Furlanske Slovenije dobro obveščeni, kako živimo in se mučimo. Skoda, da prihaja k nam v Furlansko Slovenijo tako malo Jadranskih kodeljev, da bi vsaj nekateri naši intelektualci in glavni može po občinah spoznati, kakšna je gospodarska stvarnost v naših dolinah.

Pisec razprave ni izkoristil samo statistični material zadnjega ljudskega štetja iz leta 1951, elaborat iz leta 1951 o izboljšanju hribovskih krajev, temveč je vestno zbral tudi druge podatke, ki so na razpolago. Na žalost pa manjka še polno uradnih statističnih podatkov, ki bi pokazali sedanje aktualno stanje. Nimamo namreč novejših podatkov o emigraciji, ker cela Italijanska emigrantska služba peša na slabit in zastarelih podatkih. Podatke o poklicu v zadnjem štetju so po domače napravili po občinah in se nanje ni moč zanesi. Ze leta 1951 ni bilo namreč 66 odstotkov samostojnih kmetov oziroma da se je 71% družin ukvarjalo s kmetijstvom, to je bilo vse na papirju, stvarno pa je bilo že takrat precej tisoč naših ljudi v emigraciji v tujini in v interni migraciji po videmski provinci in po Italiji. Statistični podatki ISTAT-a v Rimu ne prikazujejo stvarnega stanja, ko beležijo med kmete, med ljudi ki se bavijo s kmetijstvom, emigrante, ki nimajo nitičesar več opraviti s kmetijstvom in ki žive doma le nekaj tednov okoli Novega leta. Statistični podatki glede obdelanih kultur: travnikov, pašnikov in neobetačne produktivne površine tuji bolehači na birokratski zastarelosti. Verjetno bodo tudi v novem ljudskem štetju, ki bo letos, spet števi za njive površine, ki jih že davno nihče ne orje, in za senožeti površine, ki jih kosa že dolgo časa ni obiskala.

Zamujen pravi čas

Klub vsemu pomanjkanju statističnega materiala pa je Predan le precej nazorno podal sliko pravljajočega našega kmetijskega gospodarstva, pravimo kmetijskega, ker drugega sploh nimamo. Pravilno je ugotovil, da bi lahko živinoreja bila ne le glavni vir dohodka za naše ljudi, temveč tudi tak vir, ki bi žudem nudit dovolj dohodka za življenje. Svedena pa se da ne bo tudi z živinorejo niti, ker je že zamujen pravi čas, da bi se dalo v živinoreji kaj napraviti, ker so vrata za emigracijo v zahodnih evropskih državah na stežaj odprta in še tisti nekaj repov po naših hlevih nima kdo rediti. Vse isto o izboljšavi pašnikov, pasme, hlevov, mlekarov in toliko drugih stvari bi držalo, ako bi bili ljudje doma. Iz vseh italijanskih gorskih krajev beležijo ljudje stran v mesta in v emigracijo in na žalost nismo niti mi, Furlanska Slovenija, izjema v tem splošno italijanskem in celo evropskem pojavu migracije kmetov z deželami v mesta. Dobro je pisec ugotovil, da industrija in obrtništvo praktično skoraj ne

MARIJ FERLETIG

Era iz poti do industrializacije v hribih

Dopadla se nam je diskusija v videmski trgovinski zbornici o tem, kako bi postrojili industrijo v montanji, v hribih. Niso kot po navadi stresali fraz in govorili o velikem pomenu industrializacije, ne da bi navedli kako in kaj je treba napraviti konkretno, da se pride do industrializacije. Tokrat so v trgovinski zbornici kaže navedli, da bi za industrializacijo porabili sovračane, ki jih morajo električne drube plačati in koncijem občin za električne centrale in napeljave. Rekli so, naj te sovračane ne porazdelijo posameznim komunom, ki nato mašijo luknje v svojih bilancih, in ne ostane ničesar od tega denarja. Kapital iz teh sovračanov naj zbere skupaj v eno samo blagajno, v en sam fond, iz katerega bi dali posojila po nizkih obrestnih meri, novim industrijam ali

pa že obstoječim, ki bi se razširile. Na tak način bi se industrija povečala in bi prišlo več ljudi do zaposlitve.

Takšno konkretno reševanje je pravilno. Nič pa niso nikjer navedli koliko sovračanov morajo plačevati električne družbe, koliko to znesi pri nas letno ali sploh električne družbe te sovračane plačujejo. Če se gre za majhne zneske, se ne izplača. Izplača se le, če gre za več sto milijonov. Dalje bi bilo treba vedeti, ali so električne družbe že plačale ogromne svote zaostankov.

Naj vedena pot sovračanov je samo načelo, da bi trajalo, da bi prišli do ena. Piaci. Iskati je treba še druge industrializacije, tašne kot jih imajo na priveči vire, skem in Tržaškem s fondi na Gori. Li smo mi v Furlaniji manj di rotazione. A. Tržaščanov?

Birokratska inšpekcija naših šol

Ob koncu lanskega leta je obiskal šole v Nadiških dolinah centralni inšpektor pri ministrstvu za javno vzgojo, komendant Cesare Fassani. Spremljal ga je lokalni inšpektor. Kot smo sedaj zvezeli, je bilo vseeno ali je centralni inšpektor obiskal naše šole ali ne, ker smo mu prikazali, kot da je vse v redu. V resnicu pa so vse te naše šole zanič in zadnje čase celo v stanju razpadanja. Nihče ni opozoril centralnega inšpektorja, da s sedanjim zastarelim načinom pouka pri otrokih slovenskega materinega jezika ni moč doseči nobenih pozitivnih rezultatov, da naši otroci po končani šoli ne znajo nobenega predmeta, ne znajo pisati po italijanski in niti v svojem slovenskem jeziku, ne znajo računati, nima nobenega znanja, ki bi jim koristilo ali kot kmetom ali pa kot emigrantom v tujih državah.

Il Sindaco rispose: «I partiti di questo Comune, tra uomini e donne, sono circa 450. Gran parte si trovano in Belgio, Svizzera, Francia, Germania; il resto in America e Australia. Sulla loro attività sappiamo ben poco perché, una volta partiti non tornano più. Distinti saluti.

Il Sindaco

omo zmeraj proti takšnim šolam btestirali. Zahtevamo reskratsko inšpekcijo naših šole primerne našemu sOpozarjamо italijansko iost na škandalozno sta: pozarjamо vse pošte: zavzamejo za odpravo dagoškega pouka v naših

Kaj je s Špetrom, Sv. Lenartom in Podbonescem?

V treh glavnih krajih Furlanske Slovenije: v Špetru, Sv. Lenartu in Podbonescu se ljudje razlikujejo od vseh drugih vasi in naselij. To je v neki meri razumljivo, ker so ti kraji središča trgovine, uradov in šol. Ljudje v teh treh krajih ne živijo samo od kmetijstva, ampak tudi od gostiln in trgovin, ki jih obiskujejo ljudje iz sosednjih vasi. Nato imajo občinski urad, kamor tudi morajo hoditi ljudje iz vse občine. Šole so sicer vserod, toda v teh treh krajih jih je več kot drugod. Nato so tu še karabinerji, pošta, finančarji, pa še kakšna druga stvar.

Prijatelji vseh režimov in strank

Ker žve ti ljudje od trgovine, od gostiln, misijo, da morajo biti z vsemi prijatelji in tudi v vsemi političnimi strankami in režimi. V teh treh krajih je naseljenih tudi po nekaj Italijanov: ali so v službi pri občini ali v šoli, imajo kakšno trgovino ali so svobodne profesije kot kakšen zdravnik, veterinar, geometri, ali kaj podobnega. Nabere se torej v takem kraju nekaj gospode, tako imenovani notabili. Okoli njih se sukajo trgovci in oštiri, potem ljudje brez pravega meščira, na pol kmeti in na pol džokupat. Ko je prišel režim trde roke, so postali vsi ti ljudje v Špetru, Podbonescu ali sv. Lenartu fašisti, ker je tako kazalo in ker so tako dobili neko misijo in z misijo neke lire. Misjonarstvo ni bilo misjonarstvo, patriotizmo ni bil patriotizmo, ampak so hoteli le bolj komodno živeti in drugim komandirati. Vsi ljudje po Nadiških dolinah so se jih balili in v vsakem kraju so imeli svoje fiduciari.

Po vojski so postali po neki komandi spet nekaj drugega: ali trikoloristi ali

V fini družbi z dotorjem, marešalom in profesorjem

Eto pa se drži teh ljudi v treh centrih. Naj menjajo partie ali politična prepričanja kakor hočejo, pa vendarle gledajo na kmete po vseh s prezirom, nekoliko zvrha. Sami sebi se zdijo višji, saj so zmerom v družbi z Italijani, s finimi gospodi, z marešalom, s profesorjem, z dotorjem, zmeraj so ažurnirani v politiki in so s tisto partijo, ki je na vladu, ki je za Italijo, to se razume, kot da bi drugi ne bili.

Ceravno so vsi domačini v Špetru, Podbonescu in sv. Lenartu Slovenji po svojem rodu, po svoji materi in očetu, pa tega ne slišijo radi. Bolj gosposko je biti Italijan, bolj se izplača, bolj fino je.

Ni socialistično gledati z nacionalističnimi špegli na Slovenje

Nekatere naše ljudi je vojska, polom fašizma in v zadnjih časih pasivna imobilnost v videmski provinci prinala do razmišljanja in do tega, da je treba iskati rešitev drugod: Nekateri bolj previdni v socialni demokraciji, drugi bolj razumni v socialistih, tretji bolj radikalni in odločni pa v komunistih. Iz svojega ambienta so prinesli s seboj, vsak po nekaj starih idej, ki se jih še držijo. Ker so v treh centrih Nadiških dolin zmeraj gledali nekako z nekim dispircem, zaničevanjem na naše kumete po hribih, jim še zmeraj ne gre v glavo, da bi bili lahko Slovenji v naših krajih enakopravni, ekvivalenti z Italijani, da bi imeli svoje šole kot Italijani. Ne zavedajo se, da ni socialistično demokratično, socialistično in komunistično gledati na Slovenje s špegli sicer dobrimi italijanskimi profesorjem in drugih intelektualcev v teh krajih, toda zmeraj nekoliko inkviriranih z nacionalizmom Šolske vzgoje skozi licej in univerzo ter izključno italijansko civilizacijo in kulturo. Zato ker so ti Slovenji ubogi, nevedni in nekateri nezavedni, ker so od vseh zapuščeni, Slovenjeni ni in ker Slovenjeni ni, tudi Furlanska Slovenija ni, je nekaj fantomatičnega. Misijo, da se delajo italijanski samo v Aziji in Afriki z ubogimi črnimi, toda tudi pri nas imajo isto kolonialno mentalitet vočje, višjega naroda nad manjšim. To ni socialistično, to ni komunistično, to ne bi smelo biti niti demokratično, to je lahko samo misinsko, starejši, anahronistično, trapasto.

In vendar gledajo v vseh treh centrih na Slovenje tudi mnogi socialisti in komunisti še po misinsku. V vseh drugih problemih socialistične ideologije glede delavskih pravic, glede izkorisčanja delavcev po kapitalističnem razredu gledajo pravilno, samo glede narodnih pravic in v njih nič socialističnega, so učenci italijanske buržauzije, ki primaši s seboj v socializem nekaj krivičnih nacionalističnih načel.

E per questo avete paura in quanto sapete che ciò corrisponde al vero. La vostra paura vi rende nervosi: siete in perda al nervosismo che dimostrate in tutto il vostro agire, nella propaganda scritta ed orale non tralasciate occasione di darci addosso.

Ma i vostri tromboni non serviranno a nulla, ormai la gente non vi ascolta, perché ha capito che siete dei falsari.

Come abbiamo detto noi siamo una valanga in formazione, col tempo diventeremo una grossa valanga giacchè sappiamo che gli Sloveni del Friuli, gelosi dei loro sentimenti democratici ed autonomisti, aderiranno sempre di più ai movimenti democratici e progressisti.

Ed allora sarete travolti, saremo noi i veri paladini della libertà e dell'autonomia della nostra regione, a dispetto dei vostri capi e dei loro amici romani centralizzatori non solo nella pratica ma anche nella mentalità e nello spirito borbonico di cui sono perversi.

Sloveni del Friuli, coraggio! Non lasciatevi intimidire da pressioni o minacce, ma unitevi a noi ed avremo la vera libertà.

NAROCNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasni po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Izhaja vsakih 15 dni

Avete paura!

E' proprio così: voi signori della democrazia cristiana avete paura di noi, giacchè avete la consapevolezza che noi siamo l'espressione evidente, genuina e legittima dei sentimenti profondamente democratici ed autonomisti degli Sloveni del Friuli; ed avete la coscienza che voi li avete traditi questi sentimenti perché cercate di negare ogni loro diritto.

Ciò perchè i vostri dirigenti non sono democratici, non sono autonomisti, anzi, sono proprio il contrario! Ed il popolo della Slavia Friulana lo sente e si avvicina a noi con fiducia sempre maggiore. E ne avete paura perchè capite che noi stiamo sgretolando le basi sulle quali poggia il vostro edificio di dominio in contrastato col quale regolare il vostro arbitrio a piacimento tutta la vita dei comuni della Slavia Friulana.

Voi avete paura, perchè nel vostro intimo sapete di essere antidemocratici, di essere fascisti nella mentalità e nell'azio- ne, ma sapete anche che noi siamo i veri democratici e che combatiamo ogni forma di totalitarismo ed il vostro è un totalitarismo larvato. Ma il popolo l'ha capito ed è per questo che viene a noi con entusiasmo e con adesioni sempre più larghe; siamo una valanga in formazione e finiremo col travolgersi il vostro edificio.

E per questo avete paura in quanto sapete che ciò corrisponde al vero. La vostra paura vi rende nervosi: siete in perda al nervosismo che dimostrate in tutto il vostro agire, nella propaganda scritta ed orale non tralasciate occasione di darci addosso.

Ma i vostri tromboni non serviranno a nulla, ormai la gente non vi ascolta, perché ha capito che siete dei falsari.

Come abbiamo detto noi siamo una valanga in formazione, col tempo diventeremo una grossa valanga giacchè sappiamo che gli Sloveni del Friuli, gelosi dei loro sentimenti democratici ed autonomisti, aderiranno sempre di più ai movimenti democratici e progressisti.

Ed allora sarete travolti, saremo noi i veri paladini della libertà e dell'autonomia della nostra regione, a dispetto dei vostri capi e dei loro amici romani centralizzatori non solo nella pratica ma anche nella mentalità e nello spirito borbonico di cui sono perversi.

Sloveni del Friuli, coraggio! Non lasciatevi intimidire da pressioni o minacce, ma unitevi a noi ed avremo la vera libertà.

Emigrantovske misli

Gledam ga našega delavca emigranta. Predvčerjšnjim je prišel z dela, iz emigracije, iz Švicere. Ustavl se je na kantono in gleda po vasi. Nikjer žive duše. Je eden redkih dni, ko ne pada dež. Sonce se lovi in ne ve ali bi si jalo ali pa pustilo dežu, naj naprej pere umazane ceste.

Stopim k njemu in ga pobaram: »A, ne veš se kam dejati? Ali Ti je dolgčas?« »Kaj ne bi mi bilo, mi odvrne. »Naspal sem se doma po dolgi vožnji. Kar dvajnst ur sem jo potegnil v postelji. Nato sem vstal še včeraj popoldne. Snoči smo sli v oštarijo in vrgli karte tja do enajste, nato smo zapeli, saj smo grlo dobro namazali, vsak z litrom vina. In komaj zdaj sem vstal. Ali naj grem nazaj v oštarijo? Kam naj se denem. Kamor grem, ni drugo kot blato al' rob. Ne bi hotel ostati doma celo leto, niti namalan.«

Tudi doma je dobro

»Kaj se boš toliko usajal na naše kraje, sem užaljeno zagovarjal naše kraje. Boji vesel, da si doma, da Ti ni treba vstajati že ob peti ali šesti uri, ko je se tema in mraz. V saki imaš franke in lire. Doma Ti pripravijo fino pašto, če hočeš celo bišteko. Rižoto potreses s pametnom. Vserod stoji pred tabo flaška: doma in v oštariji. Kar piješ, ali domačo nostrano ali celo puljo, je se zmeraj boljše kot večna bira v Šviceri. Pa še kakšen dober grapino, ki so ga skrivaj nekje skuhali v kakšni grapi ali pa prinesli čez blok, ga zvrneš tu pa tam, ko te stresi frišna arija naših brijegov. Ce ti želodec ni v redu, pa si privočiš, po starem, kakšno kuhnjo ali batuto, da Ti počene vso porkerijo v želodec naprej. Smo sicer že februarja, ma če si ti prav hoče, ti bodo domači še napravili kakšno prav fino pulento z učaji. Pa domače španje. Nobenega ropota nikjer, magari kamra ni prav nobel, ma še nimar boljša od tistih agabucinov po Švicarskih ali germaniskih mestih, čjer spite po šest skupaj v zutraj rotopotajo zveljerini kot grešne duše v vičah, da ti gredo nervi na kose. Preveč razvajen si in si se preobjedel, ker doma lepo ješ fino kot človek in piješ kot nčekar, an se ti ni treba maratrati s tistimi germaniskimi salsami in krompirjem in požirati tiste bibite, ki niso ne za otroka in ne za človeka, ki dela. Kdo te bo tebe akontentiral!«

Težko življenje na vasi

»No, no, kompare, pomiri se, ne bodi tako hudo, je zvezal moj prijatelj in preganjal zaspanec, ki se ga je še držal. »Saj življenje ni samo jesti in piti. Ce bi bilo samo zaradi tega, ne bi šel nikoli od doma v emigracijo. Al' sem bil kdaj lačen ali pa žezen. Ne, nikoli, toliko že moraš priznati, da nismo bili pri nas takšni režezi. Ma ko sem bil enkrat pri soldatih in ko sem hodil po laških mestih in ko sem doma poslušal emigrante, kakšno je življenje po Švicarskih in drugih tujih mestih, bi me noben hudič ne zadržal niti na ketnah doma. Le glej, zdaj mi ni nobene krvicice. Samo to študiram, kako bi čas doma zabil. To je lepo nekaj dni,

ma potle postane čolgčas. Ali so te naše vasi sploh napravljene za to, da bi nogen žeti v njih moderen človek. Ali se ti ne zdi, da ti naši živijo, kakor smo slišali na radiju in v šoli, kakor neki trogloditi, kakor starci Kelti ali Slovani. Oni so imeli vsaj kožuhen in mi pa zdaj narslabšo konfekcijo. Al' ga viš mojega starega strica Pepeta. Zdaj je pripeljal z ulačmi brez me sena po tisti poti, čjer mora še koza gledati kam stopi. Ni obrit, kosmat, smrdi po potu, šestdeset let ima in kaj ima od vsega tega martranja. Avize od ezatorije vsak mesec, in če se ne bo kdaj ubil, ali pa ga ne ponese kakšna polomonite, kakšnih sedem ali nemšem tisoč penzije kakor kolktivatore. Pa še svojega puoča komaj come drži in čečo še teže. Od zjutraj štor klajo cel dan, iz kuhinje do štale, pa kleti, po tistih strmih štengah. In če imajo serovnjak: na narvenčem prenihu, tam čjer narvenč tira arja. Nekaj desk, da skrijejo najhujšo sramoto. V hiši je vse rod mraz, pa čelegi kurijo cel dan in metajo fašine v ogenj. Vsi so umazani, in kaj ne bi bili, ko pa morajo cel dan delači umazano delo: Pometati, ribati, prati, kuhati za prašiče, cepiti drva, kladati živini, kidati gnoj, hoditi cel dan po kamnju, blatu, gnojnici, biti v hladnih puščih prostorih in zvečer iti v oštarijo, ki ni dosti bolj čedna od doma. Vsa kulturna zabava je poslušati radio in buliti v televizor. Oh, kakšna razlika med germaniskimi in našimi vasmi. Vserod po germaniskih vaseh imajo asfaltirane ceste.

Stoletja se ni nič spremenilo

Vsek kumet ima svojo lepo veliko hišo samo za stanovanje. Posebej ima hram za štalo. V štali elektriko in vse čisto, bolj kot v naših hišah. Vserod jim delajo mašine: mašine jim molzejo, mašine jim spravljajo seno v jasli, mašina kida gnoj, mašina cepi in žaga drva, mašina prebira in naklada vsako stvar. Kmet ne dvigne nikdar nobene teže. Kamion vozi kmetu pardelke, semе, fertillizzanti in tako dalje, volksvagen, ali pa kakšna mercedes pa prepeljava njega in njegovo familijo. Radio in televizor imajo tako kot mi; ali potle imajo v vsaki vasi kino in pa svojo posebno hišo za razna svoja društva, za svoje ferajne, kakor oni pravijo. Ni velike razlike med mestom in vasjo. V takšni kulturni vasi se že da živeti. Podobne vasi imajo tudi naši bratje Slovenci okoli Ljubljane in pa slovenske vasi okoli Trsta so čisto takšne. O, ce bi bile naše vasi takšne, bi se že dalo v njih živeti. Nekateri nam zamerijo, da mi emigranti, ko pridemo domov ne delamo drugača, kot sedimo v oštariji, praznimo liture, kartamo in pojemo. Nekaj imajo tudi naši kritiki prav, vsega pa tudi ne. Razumeši nas morajo, da smo se mi našli revnih in umazanih vasi naveličali, da vidimo po svetu lepe vasi, v katerih je lepo živeti posebno tudi zato, ker se lahko vsakojutro pelješ na delo najmanj z motorčiklo. No, kaj ti bom pravil, kaj sam veš, kako se pri nas že ni nekaj sto let nič zganilo od korca na strehi do cveka pri

vratih za v štalo. Pridi zvečer pogledat v oštarijo. Bomo še kakšno rekli. Zdaj pa grem obiskovat žlahte po vasi.«

Zavil je ček načrta že z drugačnim korakom, kot ga imamo mi hribovci v naših čuklah. Odšel sem pa svoji poti tudi jaz in grenko razmisljal o usodi naših 150 slovenskih vasi. Jezil sem se nase in na ves svet. Prav gotovo so bile takšne vasi pri nas že pod ratrihom in pod beneško republiko. Da se pa pod Združeno Italijo tudi ni nič spremeno na boljše pa vemo mi sami, ker so nam povedali stari ljudje v vasi. Strašno je pomisliti, da se toliko stolet niso spremeni naše vasi, naše hiše, da se sploh ni nič spremeno. In vendar smo v sredji civilizirane Evrope. Zakaj mora biti naša vas tako zapuščena, da človek ne more v njej obstati.

Dalo bi se marsikaj napraviti, da bi se človek imel kam dejati. Imeli bi lahko svoja, društva ali neke klube, kar hočete, kamor bi hodili mladi in tudi stari. Lahko bi se učili peti in zaigrati kakšno komedio ali dramo. Ceste imamo že precej dobro spajjane in bi se lahko obiskovali od vasi in sicer ne samo po goštinah, ampak tudi v kakšnih kulturnih prostorih. Mnogi od naših emigrantov zaslužijo že toliko, da bi se sobe in kuhinje v marsikateri hiši dale olepšati, izboljšati. Za ulice po vaseh bi se morala brigati občina, če že dela kilometre dolge ceste do vasi, naj regulira malo še naše vasi.

V naših rokah je, da naredimo naše vasi takšne, da se bode dalo z veselim srcem živeti v njih.

Fran S. Finžgar

devetdesetletnik

Finžgar je najstarejši slovenski živeči pisatelj in piše tako rečo že od svoje četrte gimnazije, čeprav tistih prvih pesniških poskusov ni nikoli imel za pravo poezijo. V razdobju Finžgarjevega nepretrganega pisateljevanja sta posebej vidna njegov delež pri Domu in svetu in pri Mohorjevi družbi. V delih, ki jih je objavil v reviji Dom in svet, zasledujemo Finžgarjev razvoj v vrh slovenske pripovedniške epike, v povestih pa, ki jih je pisal za Mohorjevo družbo, spremljamamo njegovo rast do najbolj priljubljenega in izrazitega slovenskega ljudskega pisatelja. Pri vsem tem pisateljskem delu pa ne smemo prezreti njegovega umetniškega dela pri Mohorjevi družbi, ki je trajalo trideset let in ki ga je tako vsega terjalo zase, da mu je ostalo komaj še kaj časa za poklicno pisateljsko delo.

Svoj pisateljski poklic je Finžgar vedno pojmaval kot službo umetnosti in človeku, ljudstvu in domovini, kot neposreden klic in odmev dela in življenja svojega naroda. Pisatelj bodi kakor srce svojega naroda, da čuti z njim, se veseli z njim, trpi z njim, spremlja njegovo delo, mu širi obvezorja in kaže pot v boljše življenje.

Pisatelj, ki je ustvarjal iz takih osnov, je bil resnično povezan z najtanjšimi nitmi življenja svojega ljudstva, njegovo srce je utripal za njin z njim. Zato v Finžgarjevem delu ne najdemo nobenega nesoglasja z življenjem in usodo naroda in njegove zemlje. Finžgar je izreden poznavalec slovenskega kmeta in delavca, značaja in duše slovenskega človeka, povrh vsega pa zna kot malokateri slovenskih pisateljev zajemati iz folklorne zakladnice narodovega življenja, iz žive ljudske govorce, bogastva primer, podob in besed. Kmet in delavec sta zanj dva svetova, oba nujno potrebna človeški družbi, zato je vedno, ne le v svojem vsakdanjem stiku z ljudmi, marveč tudi in predvsem v svojem pisateljskem delu iskal tiste vezi, ki naj bi ta dva svetova povezovala v harmonično sožitje. Z enako težnjo je iskal in utrjeval vezi med preprostim ljudstvom in inteligenco.

Finžgar je vsemu temu v vsem svojem življenju in živem stiku z ljudmi še posebno zvest tudi v svojih delih, ki sama najbolj potrjujejo, kako je bilo njegovo srce zmerom eno z ljudstvom in njegovo zemljo. To je Finžgarja kot pisatelja, umetnika, človeka in narodnega delavca približalo najširšim plastem, to ga je na pravilo priljubljenega pri kmečkemu človeku, delavcu in izobražencu, pri študentih in mladini, ki so vsi ohranili do njega enak odnos med obema vojnoma prav tako kakor v današnjih dneh. Kako je bil Finžgar vedno bližu življenja, kako je zanimal iz njega, s kakšno ljubeznijo je pisal za ljudstvo, še posebno potrjuje to, da je med starimi in mladimi najbolj bran slovenski pisatelj.

Krompir je za kokoš prav dobra piča (fuoter). Seveda ga dajemo kuhanega. Ne smemo pa dajati kokošim samo krompir, ker je preenolična hrana. Krompir ima v sebi dosti škroba (amido), a zelo malo beljakovin (albumina). Zato je potrebno primešati krompirju kakve moke, ki imajo v sebi dosti beljakovin. Take moke so predvsem moke živalskega izvora kot ribja in mesna moka. Dnevno lahko damo 20 kokošim po 1 kilogram kuhanega krompirja. Večje kvantitete niso priporočljive, ker bi kokoš lahko dobile drisko.

Okopavanje vinik

Dvakrat na leto moramo vinike okopati, in sicer poleti in v zimskem času.

S poletnim okopavanjem uničimo plevel pod vinikami in vemo, da s tem ne uničimo samo zajedavca, ki viniki krade vlago in hrano, temveč da odstranimo s plevelom tudi razmnoževalca peronospore in oidijske.

Dočim poleti zemljo pod vinikami samo malo zganemo, zrahljamo, moramo v zimskem času globje kopati, da prerahljamo tudi bolj globoke plasti zemlje. Tako olajšamo zraku, vlagi in toplo pot do korenin.

Navadno istočasno z okopavanjem tudi gnojimo s hlevskim gnojem. Če hočemo, da bo gnoj koristil vinikam v času njenega najbujejše razvoja, ga moramo spraviti v zemljo že v zimskem času, ker le tako bo pravčasno preperel in razpadel v sostance, ki so dostopne vinikinim koreninam.

Sadite orehe!

Ne samo po naši deželi, tudi po vsej naši provinci je vse premalo orehov. Še za gubance jih ni, a kje da bi jih prodajali in vendar imajo tako visoko ceno.

Ne sadite jih preblizu hiš. Drevo naj bo oddaljeno od hiše vsaj 10 metrov. Orehe požene svoje korenine zelo daleč, to pa zato, ker mu navadno nič ne gnojimo. Ko so korenine izčrpale redilne sostance v svoji bližini, gredo iskat hrano bolj daleč in če treba tudi pod hišne zidove, ki večkrat tudi počijo. Drugače pa oreh ljubi bližino hiš, ker je tam vedno kakšno gnojšče, kakšen odtok gnojnico ali kaj podobnega.

Sadite pa predvsem vrste Sorrento. Ta uspeva prav dobro tudi v naših krajih, rodi dosti lepih orehov, ki se najbolje prodajajo.

(= Joero - Joerovi), sia il Parroco (= Plavàn), che i 2 Cappellani (= Kapalàni). Ci sono altre chiese a Gniva, Oseacco e Stolvizza ed in determinati giorni si fanno le funzioni in ognuna di esse, come anche in quella di S. Giorgio.

La chiesa di Gniva è dedicata a S. Floriano (= Ta na Njivo e ni majo Florjana protetòrja). Sulla Planina Carnizza c'è una piccola cappella di legno dedicata a Sant'Anna ed è nota come «Madonna di Carnizza» (= Ta mala cirkou, Ta mala cirkvica: joè ta nùtri Sveta Ana, na ma jimo Madona di Karnica). In quella cappella una o due volte l'anno c'è il servizio religioso per i pastori. Ucea è completamente senza chiesa e gli abitanti, appartenenti naturalmente alla Parrocchia di Resia, debbono andare a piedi fino a Prato, oppure vanno alle poco distanti chiese dei villaggi austriaci. L'organo c'è solamente nella chiesa parrocchiale, ma siccome non c'è un organista, esso tace sempre. Nelle altre chiese, che sono evidentemente più antiche, non c'è organo e probabilmente non c'è mai stato.

Oltre ai 3 sacerdoti, che abitano a Prato, ed ai 5 sacerdoti (Münih - münihovi) i quali badano ciascuno a una delle chiese menzionate, un cenno particolare merita il Camerario (= Tjamaràr), che è investito d'un incarico religioso del tutto speciale e, come affermano i Resiani, esclusivamente resiano. Egli è preposto alla raccolta del danaro per la manutenzione e l'abbellimento della chiesa, conformemente al decoro prescritto. Egli raccoglie il danaro soprattutto le domeniche e le altre

Resia e i Resiani

(REZIJA I REZJANE)

(Baudouin de Courtenay. In «Slavianski Zbornik», III° SPB, 1876, pp. 311 - 371)

Tutti i Resiani sono Romano-cattolici e sono sotto la giurisdizione dell'Arcivescovo di Udine. Ma, similmente ad altre pochissime comunità dell'Italia Settentrionale, i Resiani si scelgono da sé soli il loro Parroco e l'Arcivescovo non ha il diritto d'imporre quello ch'essi non desiderano avere. Alle elezioni per il Parroco partecipano tutti gli adulti di sesso maschile e fra i candidati viene scelto colui il quale abbia ricevuto un'assoluta maggioranza di voti. Alle ultime elezioni tenutesi nel 1871 c'erano due candidati alla Parrocchia: un nativo Resiano, un uomo molto colto (autore d'un articolo sui Resiani di cui dirò poche parole più avanti) il cui nome è Don Stefano Valente, ed uno Slavo del Distretto di S. Pietro (al Natisone), un individuo nienteaffatto notevole. Gli elettori si divisero in due parti; l'uno era formato in maggior parte dai benestanti e dalle persone istruite di Resia, l'altro dai più o meno poveri della parrocchia. I primi volevano per Parroco il loro concittadino, il Valente; ma

gli altri si opponevano decisamente, tenendo conto della cagionevole salute (bolznenjenost) di Don Valente, che, a loro parere, gli avrebbe impedito di accorrere prontamente al capezzale dei morenti e, in generale, di adempiere ai suoi doveri come si deve. Però gli oppositori del Valente non consideravano la diligenza (dobrosvjetnost) del sacerdote, nè riflettevano che da Parroco egli non sarebbe stato solo, ma avrebbe avuto due cappellani per aiutanti. Però, siccome i poveri sono la maggioranza dappertutto, nel caso presente questo secondo partito ebbe il sopravvento mentre il partito di Don Valente fu messo in minoranza. Fu eletto il rivale del Valente e così fino all'agosto di quest'anno, 1873, cioè da due anni a questa parte, ai Resiani non è stato insegnato il catechismo in resiano mentre le prediche vengono fatte dal Parroco in un linguaggio che nessuno è in grado di capire (dato che il P. parlava lo slavo di S. P. al N., non il resiano - mia nota).

Don Valente, sopportando con pazienza l'insuccesso patito in patria, è rimasto a fare il Vicario a Platischis (= nel territorio dei Serbo-Croati dell'Italia Settentrionale) e là trascorre tristemente i suoi giorni.

Il patrono di Resia è San Giorgio (= Sveti Šan Džorč), cui è dedicata la chiesa di Béla. Attualmente la chiesa principale di Resia non è quella di S. Giorgio a Béla (= San Giorgio), bensì quella parrocchiale di Prato. Essa è dedicata alla Madonna (= Cirku od Marije Verđjine), e da essa non lontano c'è l'abitazione del Parroco (= Kanonička), nella quale abitano tutti i 3 sacerdoti

za naše mlade bralce

F. S. FINZGAR

Lisica in vrane

Ko sva neke nedelje z dedom sedela na trati ob hiši, je ded potegnil iz žepa mošnjiček za denar. Ko ga je odvezal, je segel vanj in iz njega vzel štirak. To je bil bakreni novec, za kar si kupil zavitek tobaka.

»Na ga,« mi ga je pomolil, »steci hitro v opalto - tako so tedaj z laško besedo ekli trgovini za tobak - in prinesi zavitek tobaka. Če se podvizaš, da se brž vrneš, boš zaslužil še eno lepo zgodbo o sici!«

Skočil sem skozi vas, da mi je pesek letel izpod bosih nog. V nekaj minutah sem prisopel s tobakom.

»Tako si bil nagel, da si zgodbo zares zaslužil.« Ded si je natlačil čedro, ukrejal gobo in tleče pritisnil pod pokrovček čedre.

»Ta zgodba je že dokaj stara, pa resnična. S temi očmi sem jo videl. Lepega nedeljskega dne sem šel v polje. Ob koncu naše njive je rastel na groblji košat leskov grm. Danes ga ni več. Posekali smo ga. Pogledal sem za lešnike. Lepe kepe jih je viselo na vejah. Utrgal sem kepo in lešnik strl z zobmi. Niso bili še zreli. Jadrce je bilo negodno. Potlej sem sedel za grm. Polje je bilo tiho, brez ljudi, kajpak na praznik. Ko tako gledam po stezi, ki se je vila med njivami, se pomoli iz koruze lisičja glava. Ozrla se je gor, ozrla dol. Nič me ni opazila. Skrival me je leskov grm, Lisica je sedla na stezo in si obližnila smrček. Gotovo se je v koruzi mastila z miškami. Se se je ogledovala po polju. Ko ni začutila žive duše nikjer, je počasi odrepjala po stezi proti košatuemu orehu. Tamkaj, čisto blizu oreha leže na stezo in pomoli vse stiri od sebe. Kakor da je poginila.

Le kratek čas je negibno ležala, ko se vrh oreha oglasi vrana: kra, kra, kra. Nič je nisem videl. Samo slišal sem jo. Tedaj so se oglasile od vseh plati druge vrane. Začele so prileteti in sedati na oreh. Kmalu jih je bila cela srenja, na drevesu. Potem se je začelo: kre - kra - kre - kra - brez konca. Vrane so se presedale od veje do veje, da so bile čim bliže lisice, jo ogledovale in zborovale:

»Ali mar govore?« sem se vtaknil v dedovo povest.

»Govore, za istino, da govore. Vsa živad se med seboj pogovarja; po svoje pač, čeprav ne s človeško besedo. Tista stara vrana, ki je čepela in dremala prej sama vrh oreha, jim je pokazala, da leži na stezi iztegnjena, mrtva lisica. Vrane so se presedale od veje do veje, da so bile čim bliže lisice, jo ogledovale in zborovale:

kra - kre - kre - kra. Lisica ni niti z očmi trenila in ne z nogo ganila. Vrane so se nagnete na vejah, ki so molele proti stezi, kjer je ležala mrhovina. V zboru je krekanje in krakanje naraščalo. Menda so se prerekale. To so trdile: mrtva je, druge so gonile svojo: spi. - Konec preprije je napravila stara, košata vrana. Pogumno je sfrčala na tla - še ne preblizu lisice. Obhodila je previdno oddaljena ležečo mrtvačino in si jo ogledala od vseh strani. Kra kra - mrhovina je.

Počasi so se spustile še druge vrane z oreha in ogledovale iztegnjeno lisico. Vsem so se že sline cedile po dobri večerji. Blizu si še niso upale. Slednjič stara vrana iztegne vrat in naperi težki kljun, da ga zasadi v mrtvaka. Takrat pa lisica plane in - čavs - pogradi starko za vrat. V zboru vse zavrešči srenja vrana se razleti po polju, lisica pa moško odneše plen in izgine, krita z vrtnimi plotovi, v gmajno proti svojemu brlogu.«

Ded je vstal, iztrkal pepel iz čedre in rekkel:

»Čedre je konec, zgodbe tudi. Pojdite gledat, če bo kmalu večerja.«

Učimo se tujih jezikov

Dvajseto stoletje je vsestranskega preobrata, ki vsem odpira povsem novo obzorje. Po krvavi vojni so se narodi zbljali. Vojna je zapustila strašne sledi, a strnila je človeštvo tudi z novimi vezmi. Ljudstva so se pobratila v organizaciji Združenih narodov s trdnim voljom, da se krvava tragedija dvajsetega stoletja več ne ponovi.

S tem, da se učimo več jezikov, se bomo duhovno zbljali z drugimi narodi. Pozabiti pa ne smemo, da bomo le tedaj prav razumeli jezik sosednih narodov, ako bomo poznali temeljito svoj lastni jezik!

Ne stoj kričat

»Ne stoj kričat, Mirko, da se ne zбудi mama!«

»Misliš, da se bo mama zares prebudila, če bom stal. Se bom pa usedel na tale stolček, če tako misliš.«

»Oh, kako si zabit! Saž se vendor ne zбудi če stojiš, ma samo če kričiš!«

»Zakaj pa si prej rekla: Ne stoj kričat?«

»Zato, ker se tako reče, nek.«

»Ne Marjetka, ni prav tako, ampak j' treba reči: Ne KRIČI ali NI TREPA KRICATI!«

ETTORE SPECOGNA

Tonček

(Benečanska pravljica)

Dankrat je biu dan puobič, ki se je kluču Tončac, ki je biu z'o furbast. Dno poljetje je s čemparno roko ubu šest muh hnado, z desno pa duanajst an je zapisu gor u čelo: »S čemparno san jih ubu šest, z desno paj duanajst — an hodu okuo!«

Judije so preberali an se čudual an guaril:

»Kakuo je močan! — paj nieso viedli, de je muhe ubu.«

Takuo je hodu okuo, dok ga nieso vidli krčjuovi hlapci, ki so ga peljal ta pred samega kraja, ki mu je poviedu, de ima dan velik grad, tu katerin so bli magulini, ki jih nie mou nobeden pregnat.

»Ce jih preženeš, mu je jau, uti dan dura žakija zlatih soudou an hči za ženo.«

»Pustite, kraj, mene dielet. Na pujode teden dñi naprej, ki bo Vaš grad,« je jau Tončac an šu.

Hudo je čez raunice an breguove, čez patoke an rieke an skuoze hosta. Tu dni host je bla dna majhna hiša. Je stopu noter an uzeu tu bren skuto an jo zaviu tu facou, tu pičo je bla škatla od fulminantu, ki jih je uzeu ne tri. Buj naprej, nimar tu tisti host, je ujeu tiča an ga deu tu njedra an šu an hodu skor ciu dan, dok nie pršu če pred grad. Magulni so ga veselo sprejeli an mu se smejal, kr so ga pejal noter.

Za prvo provo so ga pejal tu dan duor, us katerega se nie moglu uteči. Tončac se je ogledau, ker je začu ta za njim uká, ki je tul. Hitro je lietu če an san an, če se nie biu preca spilezu gor u dan ruogjast drieu, uk ga je biu sniedu. Kr je pršu gor na tokraj ruogje, Tončac je stopu uku ta na glau mu jo potisnu umies ruogje an takuo ga držu, dok nie zagniu.

Kr je zliezu ta z dreuā, so ga pejal tu drug venč duor an mu jal, de naj zmuška kaman. Dan mago je uzeu dan kaman tu pest an ga zdobil tu piesak.

»Kuo imam paj jest narest?« je pensu Tončac. Anta sé je zmisu na skuto ki jo je imel tu gajof. Jo je uzeu tu roko an jau:

»Zmuškat kaman nie nič; al morta paj vedru uado vetiskat uz nje?« je uprašu, przdignu roko an stismu skuto, da je začela šuriet uada uon.

»Ja, tel je biu močan ku midruz,« so ščudual magulni an jih je prestrašlo.

»Pravajmo kaduo uarže buj daleč kam,« so mu jal an uargli usak suoj čez duor an čez grad če dol u niešne urati.

Tončac je uzeu uz niedri tiča an ga uargu. Tič, kr se je videu fraj, je začeu letiet rauno če u host, u kateri ga je biu Tončac ujeu. Magulni so gledal debelo, zak puobič je biu buj močan ku oni.

»Pravajmo še skale metat,« so jal an sami začel metat. Tončac jih nie mou še ganit, takuo so bie debele.

»Biešta ače,« je jau, »an zaženita pročtiste, ki gledajo, kan uaržen. Ce primen kakega an ga ubijem, na bon jest kauža,«

Magulni so se ustrašili an nieso tiel de uarže skale, so ga ku poklical h večerji. Tan so mu dal usega za jiest, kar je teu an mu jal, da bo spal tu grade an de drug dan puojde damou. Ta nad pastejo so prvezal debet kaman, de pada dol na anj, kr bo spau. Kr je bla zlo tuma so mu po kazal urata od kambre an Šli. Tončac je zapru urata an pržgau fulminant an viu kaman ta nad pastejo, zatuo nie šu spat tu pastejo, je čaku ta pr okne. Kr so po noč preriezel uarco an je kaman padu ta na pastejo, Tončac je odpru okno an zaueku, takuo de so ga usi čul:

»Sa sta usi mrtvi!«

Magulni kr so čul kaj je jau, so vidli de ga nie zmušku kamen, so se takuo ustrašili, de so use pustil tu grade an utekli. Drug dan Tončac je šu če h krajo an ga parpeju tu grad, ki mu je ostu za nimar. Kraj ej dau Tončacu dua žakja zlata, ki mu jih je objubu an hči za ženo. Kr sta poročila, je biu tak guod an veseye u cielen krajustvu, da nie bluo takega še kr se je kraju sin ženū.

Tončac an žena sta veselo an srečno živelia dok niesta umrla.

Krastača

(Koroška narodna pravljica)

V Smarjeti pri Velikoveu je umrla kmetica, ki ubogim nikdar ni dala nikakšne malenkosti. Kadarkoli jo je prosil kak berač za ubogaime, je odgovorila, da že ima, ampak to lahko tudi svojim svinjam.

Po njeni smrti se je pojavila vsak dan velika krastača v svinjskem hlevu.

Jedla je s svinjami, pa tako, da jim je vse pojedla in da za svinje ni nič ostanlo. Kmet si ni več znal pomagati, ker se krastača tudi ni dala odgnati. Ker se mu je to zdelo jako sumljivo, je šel k nekemu starčku po nasvet. Ta pa je vedel, kaj stvar pomeni. Naročil je torej kmettu, naj zakolje najlepšo svinjo ter meso razdeli med reveže.

Kmet je tako storil in krastača se ni več prikazala. To je bilo menda pred kakinim osemdesetimi leti. Še živi neka starčka, ki je to doživelia kot mlado dekle.

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**

Reg. Videmske sodnje št. 47

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

feste, durante le funzioni in chiesa, e finite le funzioni, in piazza, sollecitando i presenti. Ma il Camerario nel pomeriggio va di osteria in osteria, fermandosi accanto a coloro i quali passano allegramente il tempo; si rivolge all'uno e all'altro con frasi stereotipate, rammentando loro di non dimenticarsi del tempio di Dio (= Boži Hram).

Secondo quello che dicono, nel passato ognuna delle 5 chiese resiane aveva il proprio Camerario. Attualmente quell'incarico è conservato soltanto a Gniva. Nel 1873 faceva il Camerario un uomo ancor giovane (30-35 anni d'età), un possidente sposato del luogo.

* * *

Come si sa, i dati statistici sono i soli veritieri ed esatti: i soli che servano a capire le relazioni esistenti fra lo Stato e le diverse categorie dei cittadini. Per questa ragione ora riporterò dettagliatamente le statistiche del Comune di Resia. Questo quadro statistico per Resia è stato ricavato dai dati comunicativi dal Segretario Comunale Sig. Buttolo, nel 1873. A riprova di questi dati stanno anche i dati del «Bollettino N. 7. Anno VII. 1873. Prefettura della Provincia di Udine».

Innanzi tutto si deve osservare che la superficie del Comune di Resia è di 119,8 chilometri quadrati, dei quali, a mio prece, più che metà debbono essere considerati come montagna, abissi (= russo: ovragi), sabbie o comunque terre sterili. Le tasse dirette che questo Comune paga ammontano a 2608 franchi. Secondo il censimento eseguito in Italia nella notte dal 31 dicembre 1871 al 1. gennaio 1872, lo stato della popolazione del Comune di Resia era il seguente:

Fraz. S. Giorgio	Presenti	Assenti	Maschi pres.	Femmine pres.
» Gniva	495	122	206	289
» Oseacco e Ucea	929	293	385	544
» Stolvizza	586	195	245	341
Totali	2537	738	1037	1500

Presenti ed assenti insieme = $2537 + 738 = 3275$. Perciò su 3275 Resiani, 738, cioè 1/5 della popolazione, erano a lavorare fuori del Comune di Resia. Le percentuali dei presenti e degli assenti sono: 22,5 % gli assenti e 77,5 % i presenti.

Per esso le percentuali dei presenti sono: 41 % maschi e 59 % femmine. Questo enorme squilibrio, o sbilanciamento, delle donne sugli uomini dimostra che soltanto parte della popolazione femminile lascia Resia in cerca di lavoro, mentre una significativa proporzione, la maggioranza cioè, degli assenti era, al 31 dicembre 1871, costituita di uomini.

Circa le differenti età della popolazione resiana presente al 31 dicembre 1871 i dati sono i seguenti (seguono 5 tavole con molte colonne riferintisi alle varie età con cifre e dati e non credo necessario, per ora ricopiare: si possono sempre riprodurre fotostaticamente, volendo).

Fino al 1° anno	Uomini	Donne	Totali
da 1 anno a 6	219	200	419
da 7 anni a 18	314	378	692
da 19 anni a 87	463	876	1339
Totali	1037	1500	2537

Lasciando ai lettori di trarre tutte le possibili conclusioni derivanti dai dati da me comunicati, non posso però mancare dal fare alcune osservazioni generali sui rapporti reciproci della popolazione resiana.

Il Censimento della popolazione, dal quale furono tratte le mie